

KAI KURIE IKITEISMINIO TYRIMO DUOMENŲ NESKELBTINUMO ASPEKTAI

Rasa Vaičekauskytė

Tel. +370 676 90 078, el. p. rasa.vaicekauskyte@gmail.com

Mykolo Romerio universitetas

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius

Tel. (8 5) 271 4625, el. p. roffice@mruni.eu

Anotacija. Konstitucinė doktrina objektyviosios tiesos nustatymą baudžiamajame procese laiko vienu svarbiausiu tikslų. *Homo sapiens* gyvenimas yra neatsiejamas nuo informacijos, jos ieškojimo, gavimo, sklaidimo. Tarp visuomenės narių nuolat vyksta diskursas ir tokia keitimosi duomenimis dichotomija tapo tiesiog nekvėstionuojama. Pripažįstama, kad informacija gali būti nagrinėjama keliais aspektais: gnoseologiniu, semantiniu, aksiologiniu, komunikaciniu. Bet kokių atveju, nagrinėjamos problemos kontekste bus bandoma išskirti tik tokią informaciją (duomenis), kuri bus reikšminga baudžiamojo proceso dalyviams.

Teisė į informaciją nėra absoliuti. Ribojant asmens teisę į informaciją, viešoji informacija tampa neskelbiama. Pats duomenų neskelbtinumas suponuoja abstrakciją: minimumas – maksimumas, tačiau nieko iš esmės nekeičia, nes tai yra apvali sąvoka baudžiamajame procese prokurorui ir netrukdo nustatyti tokią baigtį, grynai pozityvią apibrėžtį, tačiau pripažįsta šią jo teisę kaip būtina. Todėl pagrįstai kyla klausimas – kiek ir kokių duomenų teismui turi pateikti prokuroras (būdamas atsakingas už ikiteisminio tyrimo sėkmę), skiriant griežčiausią kardomąją priemonę – suėmimą? Kaip pavyzdį galime pateikti sunkiausią nusikaltimą žmogaus gyvybei, nužudymą. Informatikos ir ryšių departamento duomenimis (toliau – IRD), ištirta 2011 m. – 198, 2012 m. – 163⁴⁷ šio pobūdžio nusikalstamos veikos. Neabejotina, kad įtariamieji gali bėgti, slėptis nuo teismo, trukdyti tyrimui, nes jiems gresia tik reali laisvės atėmimo bausmė, todėl griežčiausia kardomoji priemonė – būtina. Tačiau kyla klausimas kiek duomenų prokuroras turi pateikti ikiteisminio tyrimo teisėjui, išskiriant ypatingus atvejus dėl nužudymo bendrininkaujant, esant tokioms formoms kaip organizuota grupė ar nusikalstamas susivienijimas? Kitas pavyzdys galėtų būti – nusikalstamos veikos susijusios su narkotinių ir psichotropinių medžiagų platinimu. Pažymint tai, kad tokios veikos vis dažniau daromos gerai organizuotų ir stipriais ryšiais siejamų grupių, neabejotina, kad duomenų atskleidimas skiriant suėmimą, taip pat reikalauja analizės. Ar tokiais atvejais netikėtumo efektas nėra eliminuojamas? Kur riba tarp ikiteisminio tyrimo sėkmės (ir tuo pačiu kaltumo įrodymo apkaltinamuoju nuosprendžiu) bei įtariamojo bei jo gynėjo teisės žinoti? Teisinėje valstybėje svarbiausia, jog prokuroro sprendimas bus priimtas „dorai ir ramybės aplinkybėmis, nepriklausomai nuo šališkų pažiūrų arba aistrų, arba per didelio uolumo“⁴⁸, tačiau norint tinkamai įgyvendinti baudžiamojo proceso tikslus, to neužtenka.

⁴⁷ Informatikos ir ryšių departamento duomenys apie nužudymus 2011–2012 m. Prieiga per internetą: https://www.ird.lt/infusions/report_manager/reports/txt_file.php?fv=data/1_201211_lt/f-nuz-201211.data.txt&f=%3C%21--%7CNUZ%7C1%7C %3E&tt=Duomenys%20apie%20nu%20C5%BEudymus%20%28Forma_NU%20C5%BD%29

⁴⁸ Dworkin, R. *Rimtas požiūris į teises*, Vilnius: Lietuvos rašytojų s-gos leidykla, , 2004, p. 391.

Kur prasideda visuomenės teisė žinoti ir jos smalsumo tenkinimas? Kaip Lietuvos Respublikos teisinis reguliavimas atsakytų į A. Ashworth iškeltą klausimą⁴⁹ – ar tokia informacija, kuri yra gauta ikiteisminio tyrimo institucijos dėka, išimtinai priklauso tik jai? Kada kyla grėsmė teisės į privatumą pažeidimui?

Reikšminiai žodžiai: tiesa, informacija, duomenys, ikiteisminis tyrimas, įrodinėjimas, suėmimas, žiniasklaida, privatumas, paslaptis.

ĮVADAS

Analizuodami Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 177 straipsnį, kuris reglamentuoja ikiteisminio tyrimo duomenų neskelbtinumą, matome normos neapibrėžtumą. Įstatymo leidėjo nuomonės neįtvirtinimas dėl probleminio aspekto – kiek ir kokių duomenų turėtų būti paskelbta ikiteisminio tyrimo metu, kiek duomenų privalo būti pateikta teismui, skiriant kardomąją priemonę, suėmimą, bandymas reguliuoti poįstatyminiais teisės aktais, patvirtina **darbo aktualumą**. **Tikslas** – teoriniu ir praktiniu atliekamos sisteminės analizės lygiu, pabandyti pateikti aiškesnę takoskyrą, nagrinėjama problemineis teisiniais aspektais. Darbo tikslui pasiekti yra keliami tokie **uždaviniai**: pateikti tiesos nustatymo ir komunikavimo santykį filosofinėje plotmėje, išanalizuoti kardamosios priemonės, suėmimo ir duomenų neskelbtinumo probleminius aspektus, pabandyti apibrėžti ribą tarp visuomenės teisės į duomenis (informaciją) ikiteisminiame tyrime, kriminalinės žvalgybos įstatymą, teisės į asmens privatumą užtikrinimo kontekste.

“Libro primo definitionum. Lex est commune praeceptum, virorum prudentium consultum, delictorum quae sponte vel ignorantia contrahuntur coercitio, communis rei publicae sponsio”⁵⁰
[Papinianus, Dig. 1.3]

1. TIESOS NUSTATYMO IR DISKURSO SANTYKIS

Duomenų neskelbtinumas ikiteisminiame tyrime suponuoja tokių sąvokų kaip paslaptis, informacija, sąsąjų ieškojimą filosofinėje plotmėje. Vykstant socialiniams, teisiniams procesams, J. Habermaso teigimu (g. 1929 m.), „normalų ir produktyvų visuomenės egzistavimą gali užtikrinti tik komunikatyvi veikla, ir gali būti pagrįstos tik tokios normos, kurioms pritaria (arba gali pritari) visi jų praktinio diskurso dalyviai“⁵¹. Tai reiškia, kad ir tiesai surasti, reikalingas komunikavimas. Pažymėtina, kad pati diskurso sąvoka yra kilusi iš prancūzų kalbos ir į lietuvių paprastai verčiama kaip samprotavimas, apmąstymas, kalbėjimas, pokalbis ir pan. XX a. M. Foucault dėka šį sąvoka įgijo pasakymo arba parašyto dalyko prasmę⁵². Vykstant diskursui, visi dalyviai komu-

⁴⁹ Ashworth, A. *The criminal process and evaluative study*, Oxford: Clarendon press, 1994, p. 47.

⁵⁰ Vėlyvis S., Misevičiūtė R.A., *Imperatoriaus Justiniano Digestai, arba pandektos*, Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010, P. 83.* „Įstatymas yra bendro pobūdžio taisyklė, išmintingų žmonių susitarimas, nusikaltimų, įvykdytų tyčia arba iš nežinojimo (dėl neatsargumo), pažabojimas, visuotinis tautos susitarimas“.

⁵¹ Kanišauskas, S. *Moralės filosofijos pagrindai*, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, p. 288.

⁵² Foucault, M. *Diskurso tvarka*, Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 6.

nikuodami keičiasi informacija (duomenimis). Konsensinės tiesos teorija teigia, kad asmenys, pateikdami tam tikrus duomenis, laiko juos teisingais. Tačiau neatmestina, jog asmenys linkę skirtingai suvokti faktines aplinkybes (tiek objektyviai, tiek pagal subjektyvų pojūtį), todėl net nesant *mala fide* juos gali pateikti klaidingai (o ikiteisminio tyrimo pareigūnas traktuoti kaip melagingus). Vienaip tai įvertinama socialiniuose žmonių santykiuose ir kitaip tokiuose santykiuose, kuriuose asmuo yra įtraukiamas į baudžiamąjį procesą.

Prancūzijoje, kaip ir daugumoje Europos valstybių (išimtis Anglija) – visas baudžiamasis procesas (tada, XVII a., dar vadinamas kriminaliniu) iki pat nuosprendžio priėmimo likdavo paslapyje. Kriminalinio teisingumo praktikoje, dabar Baudžiamojo proceso kodekse (toliau - BPK) įvardijamų ikiteisminio tyrimo duomenų, žinojimas buvo laikytinas kaltinamojo privilegija. 1498 m. edikte buvo nurodoma, kad „tardymas turi būti atliekamas kuo greičiau ir slapčiau“. Valstybinį kaltinimą palaikantis asmuo buvo laikomas vieninteliu, kuris gali nustatyti tiesą („pvz. slėpti bylos esmę, naudoti klastą apklausos metu ir pan.)⁵³. Dabar tai galėtų būti įvertinama kaip ištisa ikiteisminio nesąžiningumo kazuistika. Bet ar duomenų neskelbtinumo išraiška, neturi nieko bendro su XVII a. vyravusiu procesu?

2. IKITEISMINIO TYRIMO DUOMENŲ NESKELBTINUMAS – TEISĖ Į GYNYBĄ – TEISĖ Į TEISINGĄ PROCESĄ

Svarbu, kad nusikaltimus padarę asmenys neišvengtų atsakomybės, nusikaltimai būtų išaiškinti ir bylos būtų perduotos teismui ir kaip pažymi A. Panomariovas⁵⁴, „bent jau pajustume subjektyvų tiesos pojūtį“. Tačiau visuomenės nuomone, kaip rodo apklausos, prokuratūra nepateisina keliamų lūkesčių, tai rodo, kad minėtų užduočių įgyvendinimas kelia nemenkų problemų⁵⁵. Atsižvelgiant į tai, visuomenėje neabejotinai esti ir pagrįstas abejojimas, kad teisingumas *an sich*, nebeatitinka jam keliamų tikslų.

Istatymas suteikia teisę ne tik kaltinti valstybės vardu, bet ir gintis nuo bet kokių kaltinimų. M. Gušauskienė įtariamuosius asmenis priskiria prie „labiausiai pažeidžiamų baudžiamojo proceso dalyvių kategorijos, nes ikiteisminio tyrimo stadija reikalauja ypatingos (papildomos) apsaugos“⁵⁶, kuri realizuojama suteikiant įtariamiesiems teisę į gynybą.

Nagrinėjamame straipsnyje jau buvo minėta, kad „ikiteisminio tyrimo duomenys yra neskelbtini iš esmės dėl trijų priežasčių: 1) vykstant tyrimui įtariamasis laikomas nekaltu (ypatingai slidi riba su nekaltumo prezumpcijos pažeidimu); 2) ikiteisminio duomenų skelbimas gali pažeisti proceso dalyvių teisę į privataus gyvenimo neliečia-

⁵³ Foucault, M. *Surveiller et punir: Naissance de la prison* (Disciplinuoti ir bausti: kalėjimo gimimas), Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 45.

⁵⁴ Kurapka V. E., Matulienė S., Jurka R., ir kt., Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo, Panomariovas A., *Tiesos paieškos priemonė – fikcija, baudžiamojo proceso pavyzdžiu*, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 56.

⁵⁵ Ziemelis, V. *Prokuratūros raida Lietuvoje: nuo ordinarinio iki konstitucinio instituto*, Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 179.

⁵⁶ Ancelis, P.; Ažubalytė, R.; Belevičius, L. et al., Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai, Gušauskienė, M. *Įtariamojo teisės į gynybą procesinis turinys ikiteisminio tyrimo stadijoje*, Vilnius: Industrus, 2009, p. 217.

mumą; 3) išankstinės informacijos skelbimas gali sutrukdyti sėkmingai atlikti tyrimą⁵⁷. Nors tiesos paieška baudžiamajame procese nėra absoliutizuojama, tačiau minimos priežastys leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad esant bent vienos iš jų pažeidimui, nepaisant to ar jis bus *causae remotae* ar *causae proximae*, nebegalėsime kalbėti apie *veritas* pažinimą, nes toks artėjimas prie tiesos jau nebebus teisėtas *per se*.

„Teisė kaip proto darinys“⁵⁸ gali tinkamai funkcionuoti tik tada, kai tam tikras teiginys (šiuo atveju norma) formos požiūriu tampa prasmingas tik tada, kai jis yra teisingas pagal apibrėžimą ($A=A$)⁵⁹, todėl pagrįstai kyla klausimas ką reiškia neaiški, neapibrėžta norma? Viena iš tokių teisinio reguliavimo problemų yra BPK 177 straipsnio neaiškumas, neapibrėžtumas. Ką reiškia duomenų neskelbtinumas ikiteisminiame tyrime? Ar galima būtų pritarti Sokrato pragmatinei maksimai, kurią jis išplėtojo savo apibrėžto teorijos kontekste, teigiant, kad pačių sąvokų turinį reikia išvesti iš objektų daromų poveikių, patenkančių į apibrėžimą, sumos⁶⁰? Visos kardamosios priemonės yra sudedamoji įtariamojo, įrodinėjančio savo nekaltumą, ir kaltintojų, įrodinėjančių, kad jis yra kaltas, ginčo dalis. Tad kaip turėtų būti įvertinti subjektyvaus teisingumo atžvilgiu tokie atvejai, kai prokuroras, skirdamas griežčiausią kardomąją priemonę, nurodo įtariamajam ir jo gynėjui visų surinktų duomenų konkrečioje baudžiamajoje byloje? O galbūt tiesos nustatymo vardan prokuroras net ir esant suėmimo skyrimo pagrindams (BPK 122 str.), gali jo neskirti, nes priešingu atveju, jo manymu, nebus surastas nusikalstamos veikos bendrininkas, nebus atskleista nusikalstama veika ir pan.? O gal priešingai, tokios normos galimai „blogina padėtį tų, kuriuos puola, gerindami padėtį puolančiųjų, nes nuninkluotas drąsiau puolamas, negu ginkluotas“⁶¹? Reikėtų sutikti su V. Justickio ir G. Valicko nuomone, kad „kaltumo prezumpcija ir spaudimu besiremiantis ikiteisminis tyrimas – tai ikiteisminio tyrimo subjektyvą reakciją į susidariusią padėtį“⁶². Tačiau tiek tyrimo veiksmai, tiek kiekviena kardomoji priemonė smarkiai, o neretai iš esmės paveikia žmogaus laisvę, svarbiausių poreikių tenkinimo galimybes, kelia grėsmę jo orumui, trikdo įprastą gyvenimo ritmą ir būdą, santykius su kitais žmonėmis. o „procesinės formos tarnai, interpretuodami neapibrėžtą įstatymą savaip, rizikuoja jį paversti „privacia namu“⁶³ knyga.

J. Christoffer, analizuodamas EŽTT sprendimus nurodo, kad absoliučios ir sąlyginės teisės sąveikauja kaip *lex generalis* ir *lex specialis*⁶⁴. *Engel and others v. The Netherlands* byloje⁶⁵, Europos žmogaus teisių teismas (toliau - EŽTT) pažymėjo, kad tuo atveju, jei už padarytą pažeidimą gresia bausmė – laisvės atėmimas, kaltinimas vadovaujantis

⁵⁷ Goda, G.; Kuconis, P.; Kazlauskas, M. et al., *Baudžiamajo proceso kodekso komentaras* Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 455.

⁵⁸ Berman, J. H. *Teisė ir revoliucija*, Vilnius: Pradai, 1999, p. 267.

⁵⁹ Mastroberti, S.; Ruppert Klaus, M. *Filosofijos žinynas*, Kaunas: Šviesa, 2001, p. 121.

⁶⁰ Lozuraitis, A.; Tekatorius, A. *Metzailerio filosofų žinynas*, Vilnius: Mintis, 2008, p. 689.

⁶¹ Bekarija, Č. *Apie nusikaltimus ir bausmes*, Vilnius: Mintis, 1992, p. 98.

⁶² Justickis, V.; Valickas, G. *Procedūrinis teisingumas Lietuvos kriminalinėje justicijoje*, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, p. 79.

⁶³ Vaičekauskytė, R.; Maliavkina, S. *Eksperimento teisinio reguliavimo probleminiai aspektai*, Mokslinės minties šventė 2012, Mokslinės konferencijos pranešimai, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, p. 212.

⁶⁴ Losis, E. *Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese*, Daktaro disertacija, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 96.

⁶⁵ *Engel and others v. Netherlands*, Judgement of 8 June 1976, Series A., No 22.

Konvencija yra laikomas baudžiamojo pobūdžio, todėl įtariamajam ar kaltinamajam turi būti garantuotos teisės ir procesinė garantijos, įtvirtintos EŽTK 6 str. Taikant BPK nuostatas (123 str., 130 str. 1 d., 140 str., 123 str. 4 d., 127 str. 6 d.) reglamentuojančias suėmimo skyrimą ar jo termino pratęsimą, kyla neaiškumų dėl įtariamojo ir jo gynėjo teisės susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga, kurią prokuroras pateikė ikiteisminio tyrimo teisėjui svarstant suėmimo klausimą. Vienais atvejais svarstant minėtos kardamosios priemonės skyrimą įtariamajam ir jo gynėjui leidžiama susipažinti su teismui pateiktais visais ikiteisminio tyrimo duomenimis ar jų dalimi, kitais atvejais – susipažinti neleidžiama. Pažymėtina, kad šiuo klausimu susiklostė itin skirtinga praktika.

Remiantis nuolatine EŽTT praktika, pagal Žmogaus teisių konvencijos straipsnio 4 dalį ir 6 straipsnio 3 dalies b punktą bei kaltinimo ir gynybos kovos priemonių lygybės principą valstybės narės, priklausomai nuo baudžiamojo proceso stadijos, turi atskleisti gynybai visus kaltinamojo kaltę patvirtinančius ir paneigiančius materialius įrodymus⁶⁶ bei leisti kaltinamojo advokatui susipažinti su pagrindine bylos medžiaga⁶⁷. Tai reiškia, kad įtariamojo teisė būti informuotam turi būti suprantama plačiąja prasme. Europos parlamento ir tarybos direktyvoje (toliau – direktyva) „Dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese“ 6 str. 1 d.⁶⁸, nurodoma, kad valstybės narės turėtų užtikrinti, kad įtariamajam būtų pateikta pakankamai informacijos apie įtarimus, kad būtų užtikrintas teisingas baudžiamasis procesas. Atitinkamai Žmogaus teisių konvencijos 4 str.1 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai baudžiamojo proceso eigoje įtariamasis arba kaltinamasis sulaikomas, turėtų būti leidžiama susipažinti su ta bylos medžiaga, kuri svarbi norint įvertinti, ar kompetentingos teisėsaugos institucijos sulaukė teisėtai. Tokia ribota galimybė susipažinti su bylos medžiaga užtikrina ikiteisminio proceso teisingumą, kiek tai susiję su sulaikymo ir suėmimo teisėtumu. Tačiau verta sutikti su J. Levon ir P. Veršekio nuomone, kad direktyvoje numatytos nuostatos dabartiniam teisiniam reguliavimui „pridėtinės vertės“⁶⁹ nesuteiks, nes šiuo metu BPK 21 str. 4 d., 22 str. 3 d., 44 str. 2 d., 7 d., 45 str., pakankamai detalai apibrėžia įtariamojo (kaltinamojo) procesines teises ir garantijas, nagrinėjamu klausimu. Taigi galime teigti, kad Lietuvos nacionalinėje teisėje, atsižvelgiant į EŽTK 6 str. 3 d. 1 p. valstybėms narėms keliamus reikalavimus, yra tinkamas teisinis reguliavimas.

⁶⁶ EŽTT 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas Edwards prieš Jungtinę Karalystę, peticija Nr. 13071/87, 36 punktas

⁶⁷ EŽTT 2001 m. vasario 13 d. sprendimas Garcia Alva prieš Vokietiją, peticija Nr. 23541/94, 47–55 punktai.

2001 m. vasario 13 d. sprendimas Schöps prieš Vokietiją, peticija Nr. 251164/94, 41–42 punktai.

2009 m. liepos 9 d. sprendimas Mooren prieš Vokietiją, peticija Nr. 11364/03, 121–124 punktai.

⁶⁸ Europos Komisija, Europos parlamento ir tarybos direktyvos pasiūlymas „Dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese“, Briuselis, 2010.7.20 KOM(2010) 392 galutinis 2010/0215 (COD), prieiga internete: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2010\)0392_com_com\(2010\)0392_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2010)0392_com_com(2010)0392_lt.pdf).

⁶⁹ Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksui 10 metų, Levon, J. Veršekys, P. *Įtariamųjų ir kaltinamųjų teisių Lietuvos baudžiamajame procese stiprinimas: perspektyvinė analizė Europos Sąjungos teisėkūros kontekste*, Vilnius, 2012, p. 169.

EŽTT byloje: *Garcia Alva prieš Vokietiją*⁷⁰, *Lamy prieš Belgiją*⁷¹, *Schops prieš Vokietiją*⁷², pripažino, kad rungtyniškumo principas iš esmės įtvirtina nuostatą, kad su ikiteisminio tyrimo duomenimis, kuriuos prokuroras pateikia ikiteisminio tyrimo teisėjui svarstant suėmimo klausimą, turi teisę susipažinti įtariamasis ir jo gynėjas. EŽTT *Smirnova prieš Rusiją*⁷³ sprendime akcentuojami proceso pažeidimai, susiję su pernelyg ilgą paties baudžiamojo proceso bei jo metu taikyto suėmimo trukme ir pernelyg trumpa teismo sprendimų dėl suėmimo taikymo motyvacija. Įtariamasis ir jo gynėjas, nesusipažinę su ikiteisminio tyrimo duomenimis, kuriais grindžiamas įtarimas, suėmimo skyrimo ar pratęsimo pagrindai bei sąlygos, negali ginčyti jų patikimumo. Remiantis šiais EŽTT sprendimais, darytina išvada, kad ikiteisminio tyrimo sėkmė yra eliminuojama, iškeliant ir pabrėžiant lygiateisiškumo ir rungtyniškumo principus. Pažymėtina, kad teismų praktikoje pasitaiko ir tokių atvejų, kai įtariamieji ir jų gynėjai ginčija suėmimo pratęsimo terminus, nurodant kad pats teismas nespėjo susipažinti su bylos duomenimis, akcentuoja prokuroro pateiktų duomenų nepakankamumą, skiriant griežčiausios kardomosios priemonės paskyrimui: „D. Š. įtariamasis pagal BK 260 str. 1 d. tuo, kad veikdamas bendrininkų grupėje su K. Ž. ir A. J., turėdamas tikslą platinti, įgijo ikiteisminio tyrimo metu tiksliai nenustatytą kiekį narkotinių ir psichotropinių medžiagų, po to, kai, automobiliu „VW Passat“, atvažiavęs į namo, kartu su K. Ž. supakavo narkotines ir psichotropines medžiagas į paketą, kurį A. J. ir K. Ž. nuėję prie Šiaulių tardymo izoliatoriaus, permetę per tvorą tikslu perduoti pakete esančias narkotines ir psichotropines medžiagas nenustatytiems asmenims, kalinamiems Šiaulių tardymo izoliatoriuje. D. Š. sulaukytas 2007-12-15, po to suimtas, Klaipėdos miesto apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjos 2008-01-09 nutartimi suėmimo terminas pratęstas 1 mėnesiui⁷⁴.“

Gynėjas prašė naikinti kardomosios priemonės pratęsimo nutartį, nes, pasak jo, prokuroras ir teismas neteisėtai teigia, kad D. Š. kaltę grindžia „įtariamųjų K. Ž. protokolais, įvykio vietą apžiūros protokolą, narkotinių medžiagų tyrimo specialisto išvada“. Šiuos įrodymus teismas vadina minimaliais, bet pakankamais. Teismas konstatavo, kad iš esmės nepagrįsti ir gynėjo argumentai dėl prokuroro pareiškimo turinio neatitikimo BPK 125 str. 2 d. reikalavimams. Prokuroro pareiškime dėl suėmimo termino pratęsimo yra detalai nurodyti BPK 125 str. 2 d. 1, 2 ir 4 p. reikalaujami duomenys. Su gynėju galima sutikti tik toje dalyje, jog BPK 125 str. 2 d. 3 p. reikalaujami duomenys prokuroro pareiškime nurodyti pernelyg trumpai ir neinformatyviai, vienok šis prokuroro pareiškimo trūkumas yra ištaisytas skundžiamoje nutartyje, BPK 125 str. 2 d. 3 p. reikalaujamus duomenis patikslinant ir sukonkretinant. D. Š. įtariamasis tyčinio sunkaus ir savo pobūdžiu savanaudiško nusikaltimo padarymu, yra jauno amžiaus, savo šeimos dar nėra sukūręs, palaiko ryšius su narkotinių medžiagų platinimu besiverčiančiais asmenimis, ko ir pats neneigia. Taigi byloje surinkta medžiaga pagrįstai leidžia manyti, kad būdamas laisvėje, įtariamasis gali toliau daryti sunkius nusikaltimus, susijusius su neteisėtu narkotinių medžiagų platinimu. Akivaizdu, kad nepratęsus kardomosios priemonės, suėmimo, tokiais atvejais, vargu ar būtų pasiekta ir nustatyta tiesa baudžiamojoje byloje. Manytina, kad būtent tokiais atvejais minimalus duomenų pateikimas gynybai yra pateisinimas, nes ikiteisminio tyrimo stadijoje dar tik nustatinėjami nusikalstamos

⁷⁰ EŽTT 2001 m. vasario 13 d. sprendimas *Garcia Alva prieš Vokietiją*, peticija Nr. 23541/94.

⁷¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo 1989 metų kovo 30 d. sprendimas byloje *Lamy prieš Belgiją*.

⁷²

⁷³ EŽTT 2003 m. liepos 24 d. Sprendimas *Smirnova prieš Rusiją* peticijos Nr. 46133/99 ir 48183/99.

⁷⁴ Klaipėdos apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-8-557/2008.

veikos bendrininkai, bandomi atskleisti atskiri nusikalstamos veikos epizodai, veikos padarymo schema ir t.t. Taip pat akivaizdu, kad tam tikrais atvejais, suėmimo skyrimas yra nenaudingas. Tokią nuomonę pagrindžia Generalinės prokuratūros pateikiamos ataskaitos. IRD duomenimis, 2011 metais galimai padarę analizuojamas nusikalstamas veikas bendrininkų grupėse buvo įtariami 137 asmenys (2010 metais – 211 asmenų), organizuotose grupėse – 58 asmenys (2010 metais – 46 asmenys)⁷⁵.

Apygarda	Teismams perduotos bylos	Iš jų inkriminuojant veikimą:		
	2011 (2010)	Bendrininkų grupėje	Organizuotos grupės sudėtyje	Nusikalstamo susivienijimo sudėtyje
Vilniaus	109 (148)	9	4	1
Kauno	63 (39)	15	3	-
Klaipėdos	46 (56)	6	3	-
Šiaulių	29 (20)	7	-	-
Panevėžio	22 (21)	4	2	-
Viso:	269 (284)	41	12	1

2011 metais tik 20 proc. teismams perduotų baudžiamųjų bylų kaltinamiesiems buvo inkriminuotas veikimas bendrininkų grupėje. Atsižvelgiant į tai, kad ne vienas didelės apimties ikiteisminis tyrimas dar yra tęsiamas, galima tik bandyti nuspėti, kiek yra atvejų, kai kardomoji priemonė, suėmimas nėra skiriamas, tam, kad išaiškinti veikos bendrininkus, sukelti netikėtumo efektą ir pan. Neskiriant kardamosios priemonės, nereikia pateikti ir turimų duomenų nei teismui, nei gynybai, todėl neabejotina, kad saugant duomenis ir jų neskelbiant saugoma ikiteisminio tyrimo sėkmė.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje iš savo nutarčių pažymėjo, jog pagal BPK 121 str. 2 d. įtariamasis ir jo gynėjas turi teisę susipažinti su pateikta medžiaga, teisėjas sprenddamas kardamosios priemonės paskyrimo klausimą, privalo patikrinti, ar prokuroro pateiktoje medžiagoje yra pakankamai duomenų, kad įtariamasis padarę nusikalstamą veiką⁷⁶. Reiktų atkreipti dėmesį, kad išimtis yra BPK 181 str., Lietuvos apeliacinis teismas pažymėjo, kad proceso dalyvių teisei susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis, rungtyniškumo taisyklės netaikomos⁷⁷. Nepaisant visų minimų teismų sprendimų nėra aišku *per se*, kiek duomenų turi pateikti prokuroras, saugodamas ikiteisminio tyrimo sėkmę, teismui. Vis dėlto teismų praktikoje dar pasitaiko nutarčių, kuriose aukštesnės instancijos teismai konstatuoja pažeistą rungtyniškumo ir lygia-teisiškumo principus, vien tik dėl to, kad teismo nutartys motyvuojamos netinkamai: „L. Z. ir jo gynėjas neturėjo galimybės tinkamai ginčyti prokuroro nurodytų kardamosios priemonės suėmimo skyrimo motyvų, parodymų patikimumo ar nuoseklumo. Pagrindas skirti kardomąją priemonę - suėmimą - buvo, priešasčių dėl ko atmesti prokuratūros prašy-

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros pažyma „Apie neteisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų ikiteisminio tyrimo ir valstybinio kaltinimo palaikymo praktiką 2011 metais“, // 2012-02-03.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas, „Dėl teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą“, Nr. 50.

⁷⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. gruodžio 27 d. nutartis byloje Nr. 1S-318-2004.

*mo teismas nenustatė, todėl paskirta kardomoji priemonė - suėmimas buvo būtina norint pasiekti BPK numatytus tikslus. Tačiau dėl nutarties neatitikimo formaliesiems BPK reikalavimams ji buvo panaikinta*⁷⁸.

Galutinį atsakymą galimai turėtų pateikti Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 8 str. 2 p., Lietuvos Respublikos prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostatų 6.1 p. Pagrindais Generalinės prokuratūros teikiami aiškinamieji raštai, kurie formuoja (ar bent jau turėtų formuoti) vienodą nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo ir baudžiamojo proceso veiksmų kontrolės praktiką. Šių nuostatų pagrindu Generalinis prokuroras 2012-11-22 pateikė aiškinamąjį raštą „Dėl įtariamojo ir jo gynėjo teisės susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga skiriant suėmimą ar pratęsiant suėmimo terminą“, kuris turėjo įnešti aiškumo bei konkretumo susidariusioje situacijoje. Tačiau tenka pažymėti, kad aiški riba nebuvo nubrėžta, pakartotinai buvo nurodyta, kad kiek ir kokių duomenų galima pateikti sprendžia prokuroras, paprastai pateikiant tik tuos duomenis, kuriais grindžiamas įtarimas ir kurie nepakenkiant įtarimo sėkmei gali būti atskleisti įtariamajam ir jo gynėjui. Įtariamajam ir jo gynėjui nepateikiami susipažinti atskirai nuo ikiteisminio tyrimo medžiagos saugomi duomenys⁷⁹. Tada tenka grįžti prie nagrinėjamos temos pradžioje iškelto klausimo, galbūt tiesos nustatymo vardan prokuroras net ir esant suėmimo skyrimo pagrindams (BPK 122 str.), gali jo neskirti, nes priešingu atveju, jo manymu, nebus surastas nusikalstamos veikos bendrininkas, nebus atskleista nusikalstama veika ir pan.? Reiktų sutikti su E. Rimšelio nuomone, kad anksčiau jokių problemų dėl to nekildavo, nes prokurorai žinojo, jog teismas, gavęs visą ikiteisminio tyrimo medžiagą, su ja susipažins, bet nei įtariamajam, nei gynėjui neatskleis jos turinio, juolab kad tokioje medžiagoje yra prokuroro nutarimas atsisakyti leisti susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis, priimtas BPK 181 straipsnio 1 dalies nustatyta tvarka⁸⁰.

Sutinkamai su tuo, kad ikiteisminis tyrimas turi būti atliekamas veiksmingai, o tam gali prireikti išlaikyti visos ar tam tikros dalies tyrimo metu surinktos informacijos slaptumą, siekiant neleisti įtariamiesiems trukdyti bylos procesą, paveikti nukentėjusiuosius, liudytojus, ekspertus, kitus įtariamuosius, sunaikinti, paslėpti ar suklastoti daiktus bei dokumentus, turinčius reikšmės tolesnio ikiteisminio tyrimo sėkmei, užkirsti kelią įtariamajam slėptis, bėgtis nuo teismo, daryti naujas nusikalstamas veikas ir pan., griežčiausios kardamosios priemonės, suėmimo, neskyrimas tokiais atvejais, suponuotų visišką fundamentalaus BPK tikslo, tiesos nustatymo, ir baudžiamosios teisės tikslo, asmens padariusio nusikalstamą veiką, nubaudimo, neįgyvendinamumą. Todėl galbūt vis dėlto, saugant pagrindinį BPK tikslą, tiesos nustatymą, taip pat atsižvelgiant į Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos „Dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese“⁸¹ 7 str. nuostatą, kad tais atvejais, kai asmuo yra suimamas arba sulaikomas kuriuo nors baudžiamojo proceso etapu, valstybės narės užtikrina, kad suim-

⁷⁸ Kauno apygardos teismo 2012-05-23 nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-861-273/2012.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro aiškinamasis raštas „Dėl įtariamojo ir jo gynėjo teisės susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga skiriant suėmimą ar pratęsiant suėmimo terminą“, 2012-11-22.

⁸⁰ Rimšelis E., Ikiteisminio tyrimo duomenų atskleidimas teismui skiriant kardomasias priemones, *Jurisprudencija*, 2005, t. 75 (67), P. 72.

⁸¹ 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento teisėkūros rezoliucija dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese (COM(2010)0392 – C7-0189/2010 – 2010/0215(COD)).

tajam arba jo advokatui būtų pateikti su konkrečia byla susiję kompetentingų institucijų turimi dokumentai, kurie yra svarbūs norint pagal nacionalinę teisę veiksmingai užginčyti suėmimo ar sulaikymo teisėtumą, teismai neturėtų reikalauti pateikti visą turimą bylos medžiagą, o prokurorai teismui turėtų pateikti tik tuos duomenis, su kuriais susipažinę įtariamieji ir jų gynėjai, negalėtų pakenkti tyrimo sėkmei.

3. RIBA TARP VISUOMENĖS TEISĖS ŽINOTI, SMALSUMO IR IKITEISMINIO TYRIMO SĖKMĖS

Neretai žodžio laisvės teisė yra suprantama kaip informacijos perteikimo ar gavimo laisvės teisė, tačiau prie termino informacija ne visada dera žodis laisvė⁸². Baudžiamajame procese bet koks informacijos paviešinimas apie asmenį neretai gali turėti kaltinimo elementų⁸³, todėl teisė į informaciją nėra laikoma absoliučia vertybe ir tam tikrais atvejais gali būti ribojama. Tai, kad žmogaus teisė ieškoti, gauti, naudotis, skleisti informaciją nėra absoliuti, patvirtina ir Konstitucijos bei tarptautinių teisės aktų, deklaruojančių žmogaus teises, analizė. Ribojant asmens teisę į informaciją, viešojo informacija, valstybės „dėka“ tampa viešai neskelbiama informacija. Pritartina A. Panomarioviui, kad paslaptis gali būti laikoma viena iš viešai neskelbiamos informacijos atmainų⁸⁴. Baudžiamojo proceso literatūroje neretai išsakoma nuomonė, kad baudžiamojo proceso viešumo principas neapima baudžiamosios bylos ikiteisminio tyrimo stadijos, todėl ikiteisminis tyrimas neturėtų būti laikomas viešu, o draudimas garsinti ikiteisminio tyrimo duomenis turėtų būti laikomas specifiniu baudžiamojo proceso principu⁸⁵.

Neabejotina, kad duomenų neskelbtinumo norma *a priori* saugo kitą konstitucinę asmenų teisę, teisę į privatumą. Teisės instituto organizuojamos mokslinės konferencijos „Žmogaus teisės Lietuvoje“ mokslininkų-tyrėjų žodžiais tariant bei remiantis naujausias *Vilimoras* visuomenės apklausos duomenimis⁸⁶, didžiausius įverčius gavusios konkrečios teisės, kurių įgyvendinimo užtikrinimo problemos traktuotinos valstybėje kaip aktualesios: asmens socialinės apsaugos problemos (4.17), asmens neliečiamumo garantijos (4.17), operatyvinės veiklos vykdymo problemos (šiuo metu įvardijamos kaip kriminalinės žvalgybos) (3.92), teisė į privatumą (3.59) ir kt. Dar 1964 m. JAV Aukščiausiasis Teismas byloje *Sullivan v. New York Times*⁸⁷ pirmą kartą ieškojo balanso tarp dvejų konstitucinių teisų – žodžio laisvės ir privataus gyvenimo apsaugos. Pasak E. Žiobienės būtina diskutuoti „kada faktų viešinimas gali duoti daugiau naudos negu žalos“⁸⁸.

⁸² Arlauskas, S. Žodžio (saviraškos) laisvės teisės moralinės ribos, *Jurisprudencija*, Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2001, 19(11), p. 141.

⁸³ Boyce, R. N.; Dripps, D. A.; Perkins R. M. *Criminal law and procedure: cases and materials*, New York, 2004, P. 1294.

⁸⁴ Panomariovas, A. Viešai neskelbiama informacija – paslaptis kaip socialinis teisinis reiškiny, *Jurisprudencija*, Lietuvos teisės universitetas, 2002, 32(24), p. 92.

⁸⁵ Panomariovas, A. *Viešai neskelbiama informacija (paslaptis) baudžiamajame procese*, Daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001, p. 138.

⁸⁶ Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2575&p_k=1 [interaktyvus, žiūrėta: 2012-12-16]

⁸⁷ *Sullivan v. New York Times*, 376 US 254, 279, 1964, http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/comm/free_speech/nytvssullivan.html [interaktyvus, žiūrėta: 2012-12-17]

⁸⁸ Žiobienė, E. Privatumo teisės doktrinos kaita JAV, *Jurisprudencija*, Lietuvos teisės universitetas, 2002, 32(24), p. 39.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas savo nutarimuose ne kartą yra pažymėjęs, kad pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo įstatymais įtvirtinant informacijos laisvės įgyvendinimo garantijas būtų sudaromos prielaidos pažeisti kitas konstitucines vertybes, jų pusiausvyrą. Laisvė ieškoti, gauti ir skleisti informaciją nėra absoliuti⁸⁹. Pagal Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalį laisvę gauti ir skleisti informaciją galima riboti tik įstatymu, tada, kai yra būtina apsaugoti šioje dalyje nurodytas konstitucines vertybes – žmogaus sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, dorovę, konstitucinę santvarką. Taip pat viename iš savo nutarimų Konstitucinis Teismas atkreipė dėmesį, kad tam tikrų institucijų pareigūnai negali dangstyti informacijos suteikimo laisvę⁹⁰. Pritartina tokiai Konstitucinio Teismo pozicijai, nes ribojant teisę į teisėtą informacijos galimybę, esant piktnaudžiavimo suteiktais įgaliojimais, atvejais, kyla grėsmė į kitų konstitucinių teisių pažeidimus. Tačiau vėl grįžtant prie minėtų *Vilimorus* atliktų gyventojų apklausos duomenų, kyla klausimas ar ši teisė Lietuvoje yra tinkamai saugojama? Manytina, kad būtų tikslinga analizė apsiribojant trimis aspektais: informacijos ieškojimo ir gavimo (išskiriant kriminalinės žvalgybos įstatymo numatomą teisinį reguliavimą), bei skleidimo (visuomenės teisės žinoti bei žurnalistų noro tenkinti visuomenės smalsumą riba ir santykis).

Kriminalinės žvalgybos įstatymo aiškinamajame rašte teigiama, kad operatyvinės veiklos įstatymas nepakankamai užtikrina žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, operatyvinės veiklos subjektų veiklos kontrolę, nepakankamai reglamentuoja operatyvinės veiklos atlikimo pagrindus ir neatitinka laikmečio realijų. Seimo priimtame teisės akte yra įtvirtinta ir žmogaus teisių ir laisvių apsauga vykdant kriminalinę žvalgybą. Jame pabrėžiama, kad atskiri šių teisių ir laisvių ribojimai yra laikini ir gali būti taikomi tik įstatymų nustatyta tvarka, siekiant apginti kito asmens teises ir laisves, nuosavybę, visuomenės ir valstybės saugumą. Asmeniui, kurio atžvilgiu buvo taikyta kriminalinė žvalgyba, tačiau gauta informacija nepasitvirtino ir ikiteisminis tyrimas nepradėtas, bet atsirado teisinės neigiamos pasekmės, pareikalavus, turės būti pateikti kriminalinės žvalgybos metu apie jį surinkti duomenys. Kaip pažymima teisės akto aiškinamajame rašte, naujas įstatymas užtikrins didesnę žmogaus teisių apsaugą, didins didesnę prokurorų ir teismų kontrolę kriminalinės žvalgybos srityje, sukurs sąlygas kriminalinės žvalgybos subjektų efektyvesnei kovai su nusikalstamumu⁹¹. Tačiau analizuojant minimą įstatymą, galima teigti, kad efektyvesnis žmogaus teisių užtikrinimas yra deklaratyvaus pobūdžio. Minimo įstatymo ketvirtame straipsnyje įtvirtinamas kriminalinės žvalgybos subjektų uždavinys – nusikalstamų veikų prevencija. Diskutuotina, ar galiojantys baudžiamieji įstatymai neįgyvendina šio uždavinio? Kokia *ultima ratio* principo vieta baudžiamųjų normų sistemoje, galbūt, kaip teigia prof. O. Fedosiukas, esame priversti gyventi baudžiamųjų įstatymų „infliacijos“ sąlygomis⁹², o pats teisinis reguliavimas tampa *sola ratio* principo taikymo erdvėje? Ir vietoje to, kad *ultima ratio* būtų suvokiamas kaip *in dubio pro libertate*, prerogatyvą atiduodant žmogaus teisių ir laisvių apsaugai, kriminalinės žvalgybos

⁸⁹ Konstitucinio Teismo 1995 m. balandžio 20 d., 1996 m. gruodžio 19 d., 2002 m. spalio 23 d., 2004 m. sausio 26 d. nutarimai.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. rugsėjo 22 d. nutarimas „Dėl neskelbtinos informacijos platinimo tvarkos“.

⁹¹ Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo aiškinamasis raštas, projektas Nr. XIP-4214.

⁹² Fedosiuk, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė, *Jurisprudencija*, 2012, 19 (2), p. 718.

įstatyme nustatoma pakartotinė prevencinė kriminalinės žvalgybos subjektų veikla, nekonkretizuojant siekiamo rezultato ir nenustatant atsakomybės už piktnaudžiavimą suteiktais įgaliojimais. Darytina išvada, kad informacijos gavimo kontekste atsižvelgiant į tai, kriminalinės žvalgybos metu surinkti duomenys neturi ypatingo svarumo ir nėra pakankami pagrindžiant asmens kaltę teisiąmojo posėdžio metu⁹³, kriminalinės žvalgybos įstatymas galimai įtvirtina dar didesnius žmogaus teisių suvaržymus (išskirtinai asmens teisę į privatų gyvenimą), nei buvo numatyti iki tol galiojusiame operatyvinės veiklos įstatyme.

Teisė gauti informaciją sietina ne tik su kitų teisės subjektų pareiga „iškęsti“ informacijos ieškančio asmens teisėtus veiksmus, bet ir su tam tikrų subjektų pareiga veikti aktyviai, pateikti jų turimą informaciją, kuri domina jos ieškančią asmenį.⁹⁴ Baudžiamojo kodekso 165-168 straipsniai saugo asmens privatų gyvenimą ir jo neliečiamumą. Valsitybė privalo užtikrinti balansą tarp pareigos garantuoti teisingą ir nešališką procesą ir spaudos laisvės, bei garantuoti tiek žurnalistų, tiek proceso dalyvių teises. Nors ŽTK 10 str. neišskiria spaudos laisvės kaip ypatingos nuomonės reiškimo laisvės rūšies, tačiau EŽTT savo praktikoje išplėtojo principus ir taisykles, suteikiančias visuomenės informavimo priemonėms ypatingą statusą. Teismo nuomone, spaudos laisvė nusipelnė didesnio dėmesio, nes žiniasklaidos – visuomenės *public-watchdog* (sarginio šuns) vaidmuo visuomenėje yra ypatingas, tai pirmą kartą EŽTT pažymėjo dar 1986 m. byloje *Lingens prieš Austriją*⁹⁵. EŽTT savo sprendimuose taip pat pažymėjo, kad žiniasklaida privalo pateikti informaciją ir idėjas visais aspektais, kurie turi visuomeninę reikšmę. Tačiau ar galima teigti, kad visuomenės informacijos subjektai turi tokią absoliučią teisę, kai informacija susijusi su rezonansinėmis bylomis, bylose, kuriose proceso dalyviai yra mažamečiai, nepilnamečiai? Ir atvirkščiai ar žurnalistai turi teisę (pareigą?) pateikti gautą informaciją teismui pareikalavus? Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose „Dėl ikiteisminio tyrimo duomenų skelbimo“⁹⁷ nurodoma, kad sprendimą dėl skelbtinų ikiteisminio tyrimo duomenų turinio ir apimties priima tyrimą organizuojantis ir jam vadovaujantis prokuroras. Ikiteisminio tyrimo duomenų skelbimo subjektams jis privalo žodžiu ar raštu paaiškinti teisinius ir faktinius atsisakymo skelbti konkrečius ikiteisminio tyrimo duomenis pagrindus. Visos šios nuostatos yra nukreipiamos į nekaltumo prezumpcijos įtariamo asmens atžvilgio įgyvendinimą.

Minimos nuostatos įvardija duomenys, kurie yra neskelbtini, t. y. asmens kodas, asmens gimimo data, tiksli asmens gyvenamoji vieta. Lietuvos Respublikos generalinio

⁹³ Birutis ir kiti prieš Lietuvą bylos Nr. 47698/99 ir 48115/99, 1992 m. birželio 15 d. Lüdi prieš Šveicariją, Kostowsky v. the Netherlands, 1989; Van Mechelen and Others v. the Netherlands, 1997 ir kt.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“// Valstybės žinios, 1996, Nr. 126–2962.

⁹⁵ Gutas, A. Teisė į informaciją, Lietuvos Respublikos Seimo Jungtinių Tautų vystymo programa, Teisės institutas, Žmogaus teisės Lietuvoje, Vilnius, 2005, p. 54.

⁹⁶ Meškauskaitė, L. *Žiniasklaidos teisė*, Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 90.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl ikiteisminio tyrimo duomenų skelbimo rekomendacijų patvirtinimo“, 2011 m. vasario 10 d. Nr. I-48.

prokuroro įsakymas „Dėl informacijos teikimo viešosios informacijos rengėjams“⁹⁸ detalizuoja kada ir kokia informacija gali būti suteikiama. Įtariamieji, kuriems paskirta kardomoji priemonė, suėmimas, taip pat turi teisę teikti informaciją tik ikiteisminiam tyrimui vadovaujančio ar jį atliekančio prokuroro arba teismo, kurio žinioje yra byla, rašytiniu sutikimu suimtieji turi teisę susitikti su žurnalistais⁹⁹. Remiantis šiomis nuostatomis visuomenės informavimo priemonėms pateikiami tik inicialai, pirmoji vardo ir pavardės raidė (pvz. – H. D., nors akivaizdu, kad toks pateikimas neapsaugo, šiuo atveju, Henriko Daktaro teisės į nekaltumo prezumpciją). Taip pat pažymėtina, kad teisės saugos subjektai daro išimtis ir šiuo atžvilgiu. Motyvuojant tuo, kad visuomenė turi teisę žinoti įtariamųjų banko „Snoro“ buvusių akcininkų vardus ir pavardes (Raimundas Baranauskas, Vladimiras Antonovas) dar ikiteisminio tyrimo metu, paskelbė jų asmenybės indentifikuojančius duomenis. Remdamasis visuomenės saugumo departamento pažymas apie tam tikrus viešus asmenis valstybėje. Esant tokioms išimtimis, galimos trys pozicijos: nekaltumo prezumpcijos pažeidimas, visuomenės teisė žinoti ir visuomenės smalsumo tenkinimas. Tačiau visais minėtais atvejais, pažeidimų nenustatyta.

IŠVADOS

1. Pripažįstama, kad tik teismas *expressis verbis* sprendžia ar duomenys yra pakankami skirti (pratęsti) kardomąją priemonę suėmimą. Išskirtinai turėtų būti vertinama atvejai, kai teismo prašomi suimti įtariamieji, įtariamai padarę nusikalstamas veikas esant tam tikroms bendrininkavimo formoms, tokiais atvejais, minimalus duomenų pateikimas, turėtų būti laikomas pakankamu. Esant skirtingai praktikai, rekomenduotina pateikti aiškesnę poįstatyminį aktą, kuris suvienodintų praktiką nagrinėjamu aspektu.
2. EŽTT ir nacionalinėje teismų praktikoje pripažįstama, kad netinkama suėmimo skyrimo motyvacija (kartais net formalių reikalavimų pažeidimas) yra laikoma baudžiamojo proceso pažeidimu. Darytina išvada, kad ikiteisminio tyrimo sėkmė yra eliminuojama, iškeliant ir pabrėžiant lygiateisiškumo ir rungtyniškumo principus.
3. Teisė ieškoti ir gauti, ieškoti ir skleisti informaciją nėra absoliuti. Įstatymų leidėjas turėtų peržiūrėti naujai įsigaliojusio kriminalinės žvalgybos įstatymo nuostatas, nes jos galimai įtvirtina dar didesnius žmogaus teisių suvaržymus (išskirtinai asmens teisę į privatų gyvenimą), nei buvo numatytos operatyvinės veiklos įstatyme.
4. Ikiteisminio tyrimo duomenų neskelbtinumas (ar skelbtinumas) individualiais atvejais balansuoja tarp nekaltumo prezumpcijos pažeidimo, visuomenės teisės žinoti ir visuomenės smalsumo tenkinimo. Todėl kiekviena situacija reikalauja teisinių ir faktinių aplinkybių analizės, suteikiant prioritetą ikiteisminio tyrimo sėkmei.

⁹⁸ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl informacijos teikimo viešosios informacijos rengėjams tvarkos aprašo patvirtinimo, 2011 m. vasario 10 d. Nr. I-49

⁹⁹ Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas//, Žin., 1996, Nr. 12-313.

LITERATŪROS SĄRAŠAS:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas//Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.
3. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas//, Žin., 1996, Nr. 12-313.
4. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas//, Valstybės žinios, 2006-07-27, Nr. 82-3254 .
5. Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas, Žin., 2012, Nr. 122-6093.
6. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl ikiteisminio tyrimo duomenų skelbimo rekomendacijų patvirtinimo“, 2011 m. vasario 10 d. Nr. I-48.
7. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl informacijos teikimo viešosios informacijos rengėjams tvarkos aprašo patvirtinimo, 2011 m. vasario 10 d. Nr. I-49
8. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro aiškinamasis raštas „Dėl įtariamojo ir jo gynėjo teisės susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga skiriant suėmimą ar pratęsiant suėmimo terminą“, 2012-11-22.
9. Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros pažyma „Apie neteisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų ikiteisminio tyrimo ir valstybinio kaltinimo palaiškymo praktiką 2011 metais“, // 2012-02-03.
10. Arlauskas S., Šiuolaikinės teisės filosofija, Vilnius: Charibdė, 2011, P. 81, 83.
11. Arlauskas S., Žodžio (saviraškos) laisvės teisės moralinės ribos, Jurisprudencija, Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2001, 19(11), P. 141.
12. Ashworth A., The criminal process and evaluative study, Oxford: Clarendon press, 1994, P. 47.
13. Autorių kolektyvas: Kurapka V. E., Matulienė S., Jurka R., ir kt., Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo, Panomariovas A., Tiesos paieškos priemonė – fikcija, baudžiamojo proceso pavyzdžiu, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, P. 56.
14. Autorių kolektyvas: Ancelis P., Ažubalytė R., Belevičius L. ir kt., Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai, Gušauskienė M., Įtariamojo teisės į gynybą procesinis turinys ikiteisminio tyrimo stadijoje, Vilnius: Industrus, 2009, P. 217.
15. Dworkin R., Rimas požiūris į teises, Vilnius: Lietuvos rašytojų s-gos leidykla, , 2004, P. 391.
16. Berman J. H., Teisė ir revoliucija, Vilnius: Pradai, 1999, P. 267.
17. Bekarija, Č., Apie nusikaltimus ir bausmes, Vilnius: Mintis, 1992, P. 98.
18. Boyce R. N., Dripps D. A., Perkins R. M., Criminal law and procedure: cases and materials, New York, 2004, P. 1294.
19. Gutauskas A., Teisė į informaciją, Lietuvos Respublikos Seimo Jungtinių Tautų vystymo programa, Teisės institutas, Žmogaus teisės Lietuvoje, Vilnius, 2005, P. 54.
20. Goda G., Kuconis P., Kazlauskas M. ir kt., Baudžiamojo proceso kodekso komentaras Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, P. 455.
21. Fedosiuk O., Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė, Jurisprudencija, 2012, 19 (2), P. 718.
22. Foucault M., Diskurso tvarka, Vilnius: Baltos lankos, 1998, P. 6.
23. Foucault M., Surveiller et punir: Naissance de la prison (Disciplinuoti ir bausti: kalėjimo gimimas), Vilnius: Baltos lankos, 1998, P. 45.

24. Jovaišas K., Teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, Lietuvos Respublikos Seimo Jungtinių Tautų vystymo programa, Teisės institutas, Žmogaus teisės Lietuvoje, Vilnius, 2005, P. 47
25. Justickis V., Valickas G., Procedūrinis teisingumas Lietuvos kriminalinėje justicijoje, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, P. 79.
26. Panomariovas A., Viešai neskelbiama informacija – paslaptis kaip socialinis teisinis reiškiny, Jurisprudencija, Lietuvos teisės universitetas, 2002, 32(24), P. 92.
27. Panomariovas A., Viešai neskelbiama informacija (paslaptis) baudžiamajame procese, Daktaro disertacija, Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001, P. 138.
28. Rimšelis E., Ikitėisminio tyrimo duomenų atskleidimas teismui skiriamas kardomąsias priemones, Jurisprudencija, 2005, t. 75 (67), P. 72.
29. Mastroberti S., Ruppert Klaus M., Filosofijos žinynas, Kaunas: Šviesa, 2001, P. 121.
30. Meškauskaitė L., Žiniasklaidos teisė, Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, P. 90
31. Kanišauskas S., Moralės filosofijos pagrindai, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, P. 288
32. Lietuvos laisvosios rinkos institutas ir advokatų kontora LAWIN, Viešojo intereso veidai: socialinė, teisinė ir ekonominė problematika, Šimašius R., Įžvalgos apie tai, kas vieša ir privatu, Vilnius, 2012, P. 40.
33. Losis E., Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese, Daktaro disertacija, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, P. 96.
34. Lozuraitis A., Tekatorius A., Metzailerio filosofų žinynas, Vilnius: Mintis, 2008, P. 689
35. Vaičekauskytė R., Maliavkina S., Eksperimento teisinio reguliavimo probleminiai aspektai, Mokslinės minties šventė 2012, Mokslinės konferencijos pranešimai, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012, P. 212.
36. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Strateginio planavimo komitetas, Vilniaus universiteto Alumni draugija, Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis, ateitis, Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys, Goda G., Galimybė įgyvendinti baudžiamojo proceso uždavinius baudžiamąją bylą užbaigiant sandoriu, Vilnius, 2012, P. 441.
37. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Lietuvos Aukščiausiasis teismas, Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksui 10 metų, Levon J., Veršekys P., Įtariamųjų ir kaltinamųjų teisių Lietuvos baudžiamajame procese stiprinimas: perspektyvinė analizė Europos Sąjungos teisėkūros kontekste, Vilnius, 2012, P. 169.
38. Žiemelis V., Prokuratūros raida Lietuvoje: nuo ordinario iki konstitucinio instituto, Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, P. 179.
39. Žiobienė E., Privatumo teisės doktrinos kaita JAV, Jurisprudencija, Lietuvos teisės universitetas, 2002, 32(24), P. 39.
40. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. rugsėjo 22 d. nutarimas „Dėl neskelbtinos informacijos platinimo tvarkos“.
41. Konstitucinio Teismo 1995 m. balandžio 20 d., 1996 m. gruodžio 19 d., 2002 m. spalio 23 d., 2004 m. sausio 26 d. nutarimai.
42. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d. nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“// Valstybės žinios, 1996, Nr. 126–2962.

43. Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymo aiškinamasis raštas, projektas Nr. XIP-4214
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas, „Dėl teismų praktikos skiriant suėmimą ir namų areštą arba pratęsiant suėmimo terminą“, Nr. 50.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-243/2009
46. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. gruodžio 27 d. nutartis byloje Nr. 1S-318-2004.
47. Klaipėdos apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-8-557/2008.
48. Kauno apygardos teismo 2012-05-23 nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-861-273/2012.
49. Engel and others v. Netherlands, Judgement of 8 June 1976, Series A., No 22.
50. EŽTT 1992 m. gruodžio 16 d. sprendimas Edwards prieš Jungtinę Karalystę, peticija Nr. 13071/87,
51. 36 punktas
52. EŽTT 2001 m. vasario 13 d. sprendimas Garcia Alva prieš Vokietiją, peticija Nr. 23541/94, 47–55 punktai.
53. 2001 m. vasario 13 d. sprendimas Schöps prieš Vokietiją, peticija Nr. 251164/94, 41–42 punktai.
54. 2009 m. liepos 9 d. sprendimas Mooren prieš Vokietiją, peticija Nr. 11364/03, 121–124 punktai.
55. Europos Komisija, Europos parlamento ir tarybos direktyvos pasiūlymas „Dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese“, Briuselis, 2010.7.20 KOM(2010) 392 galutinis 2010/0215 (COD), prieiga internete: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2010\)0392_/com_com\(2010\)0392_it.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2010)0392_/com_com(2010)0392_it.pdf).
56. EŽTT 2001 m. vasario 13 d. sprendimas Garcia Alva prieš Vokietiją, peticija Nr. 23541/94.
57. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1989 metų kovo 30 d. sprendimas byloje Lamy prieš Belgiją. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Lamy%20%7C%20BELGIUM&sessionid=1684910&skin=hudoc-en> (sprendimo tekstas anglų kalba); taip pat Berger V. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997 (sprendimo santrauka lietuvių kalba).
58. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. vasario 13 d. sprendimas byloje Schöps prieš Vokietiją// http://www.coe.int/T/D/Menschenrechtsgerichtshof/Dokumente_auf_Deutsch/Volltext/Urteile/20010213_Schoeps_U.asp#TopOfPage.
59. EŽTT 2003 m. liepos 24 d. Sprendimas Smirnova prieš Rusiją peticijos Nr. 46133/99 ir 48183/99.
60. 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento teisėkūros rezoliucija dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese (COM(2010)0392 – C7-0189/2010 – 2010/0215(COD)).
61. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2575&p_k=1 [interaktyvus, žiūrėta: 2012-12-16]
62. Sullivan v. New York Times, 376 US 254, 279, 1964, http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/comm/free_speech/nytvtsullivan.html [interaktyvus, žiūrėta: 2012-12-17]
63. EŽTT sprendimai: Birutis ir kiti prieš Lietuvą bylos Nr. 47698/99 ir 48115/99, 1992 m. birželio 15 d. Lüdi prieš Šveicariją, Kostowsky v. the Netherlands, 1989; Van Mechelen and Others v. the Netherlands, 1997 ir kt.

64. Informatikos ir ryšių departamento duomenys apie nužudymus 2011-2012 m., prieiga internete: https://www.ird.lt/infusions/report_manager/reports/txt_file.php?fv=data/1_201211_lt/f-nuz-201211.data.txt&ff=%3C%21--%7CNUZ%-7C1%7C%3E&tt=Duomenys%20apie%20nu%C5%BEudymus%20%28Forma_NU%C5%BD%29

SOME OF THE PRE-TRIAL NON PUBLICATION OF DATA ELEMENTS

Rasa Vaucekauskyte

Mykolas Romeris University

Summary

According to the constitutional doctrine, the objective truth in the criminal process is one of the most important goals. Homo sapiens life is inseparable from the information that they are searching for, receipt and dissemination. Among the permanent members of the public discourse takes place, and such data exchange dichotomy has simply unquestionable. The right to information is not the absolute right. A person's right to information, public information becomes public. Same data secrecy presupposes abstraction: minimum – maximum, but nothing has fundamentally alters the fact that it is rounding of concept of public prosecutor in criminal proceedings and do not determinate the outcome of a purely positive definition. But the question is how much data the prosecutor has a pre-trial judge, except in special cases of murder complicity, in such forms as an organized group or criminal organization? Where the boundary between the pre-trial process (and thus the truth of guilt of criminal conviction) and the suspect and this council have the right to know? Where is the beginning of public's right to know and the satisfaction of curiosity when threatened violation of the right of privacy. How to evaluate the de jure cases where procedural form servants „losing“ part of the pre-trial investigation is not listed?

Despite the fundamental nature of the debate it is recognized that only a court expressis verbis decide whether the data are sufficient for the extended (remand) in custody. However, the truth, as the main purpose of criminal proceedings dock should justify the fact that the investigating certain data security suspect or his counsel, it should be understood as an implementation of the requirement related to the proportion between the desire to respect individual rights and possibility of a proper and qualified to carry out an investigation, and thus closer, to get closer to the truth, at least in the sense of subjective experience.. Consequently, it is proper de jure assessment in cases where pre – trail data, which are considered as sensitive, investigating subject the media revealed before applying (or applying at the same time) to the investigating prosecutor. Such cases should receive critical attention of the legislature, or disciplinary action.

Keywords: true, information, data, pre-trial investigation, arrest, media, privacy, secret.